

ऋग्वेद

मण्डल १०, अनुवाक १२, सूक्त १८४ ।

अष्टक ८, अध्याय ८, वर्ग ४२ ।

अनुवाद कर्ता: सञ्जय मोहन मित्तल

Rigveda

Maṇḍala 10, Anuvaaka 12, Sookta 184.

Aṣṭaka 8, Adhyaaya 8, Varga 42.

Translated by: Sañjay Mohan Mittal

There are two independent systems in place for classifying the 10522 Mantras from the Ṛigveda.

The first system has the Mantras broadly classified in Maṇḍalas. Each Maṇḍala has Anuvaakas which are further divided into Sooktas. However it is noteworthy that the Sooktas are numbered independently within a Maṇḍala and their numbering do not reset at the switchover of Anuvaakas. Due to this, many scholars consider Anuvaaka to be redundant and do not use them in their translations. There are a total of 10 Maṇḍalas, 85 Anuvaakas and 1028 Sooktas in the Ṛigveda. The sizes of the Maṇḍalas vary considerably between 429 Mantras to 1976 Mantras. The sizes of the Sooktas vary from 1 Mantra to 58 Mantras.

The second system tries to evenly distribute the Mantras between 8 Aṣṭakas which are further divided into 8 Adhyaayas each. These 64 Adhyaayas are further subdivided into 2024 Vargas. The normal size of a Varga is five Mantras, however, it varies from one to twelve Mantras with either extremes being rare.

Even though the second system does not have the Sookta classification, it honors the sanctity of a Sookta. One Sookta belongs to only one Aṣṭaka and one Adhyaaya. The Mantras from a Sookta may be further grouped into multiple Vargas. The Vargas however, do not mix Mantras from different Sooktas.

Nowadays, Maṇḍala / Anuvaaka / Sookta classification is more popular and has been used in this translation as well. However, the Aṣṭaka / Adhyaaya / Varga is mentioned in the page header for reference, if needed.

सारांश

गर्भ सुक्त मे गर्भ की रक्षा और उसके पुष्ट होने के लिए प्रार्थना है

बयालीसवे वर्ग का आरम्भ होता है ।

प्रथम मन्त्र में गर्भ के स्थिर व पुष्ट होने के लिए प्रार्थना है ।

त्वष्टा गर्भकर्ता विष्णुर्वा प्राजापत्यः ऋषिः । लिङ्गोक्ता देवताः । ३२ अक्षराणि । आर्ष्यनुष्टुप् छन्दः ।
गान्धारः स्वरः ।

विष्णुर्योनिं कल्पयतु त्वष्टा रूपाणि पिंशतु ।

आ सिञ्चतु प्रजापतिर्धाता गर्भं दधातु ते ॥१॥

ऋग् १०:१२:१८४:१, अथर्व ५:५:२५:५

विष्णुः । योनिम् । कल्पयतु । त्वष्टा । रूपाणि । पिंशतु ।

आ । सिञ्चतु । प्रजापतिः । धाता । गर्भम् । दधातु । ते ॥१॥

(विष्णुः) सबका पालन करने वाला परमात्मा (योनिम्) स्त्री के गर्भाशय को (कल्पयतु) विकसित करे । (त्वष्टा) रचने वाला परमात्मा गर्भस्थ बालक के (रूपाणि) अलग अलग अंगों को (पिंशतु) पृथक् रूप दे । (प्रजापतिः) सब प्राणियों का स्वामी (आ सिञ्चतु) गर्भ को सींचे । (धाता) विश्व को धारण करने वाला (ते) तेरे (गर्भम्) गर्भ को (दधातु) पुष्ट व स्थिर रखे ।

दूसरे मन्त्र में भी गर्भ के स्थिर व पुष्ट होने के लिए प्रार्थना है ।

त्वष्टा गर्भकर्ता विष्णुर्वा प्राजापत्यः ऋषिः । लिङ्गोक्ता देवताः । ३२ अक्षराणि । आर्ष्यनुष्टुप् छन्दः ।
गान्धारः स्वरः ।

गर्भं धेहि सिनीवालि गर्भं धेहि सरस्वति ।

गर्भं ते अश्विनौ देवावा धत्तां पुष्करस्रजा ॥२॥

ऋग् १०:१२:१८४:२, अथर्व ५:५:२५:३

गर्भम् । धेहि । सिनीवालि । गर्भम् । धेहि । सरस्वति ।

गर्भम् । ते । अश्विनौ । देवौ । आ । धत्ताम् । पुष्करस्रजा ॥२॥

हे (सरस्वति) सरस्वती स्वरूप (सिनीवालि) अन्नपूर्णा स्त्री! (गर्भम्) गर्भ (धेहि) धारण कर । (अश्विनौ देवौ) सूर्य व चन्द्रमा का (पुष्करस्रजा) प्रचुर प्रकाश (ते) तेरे (गर्भम्) गर्भ को (आ धत्ताम्) पुष्ट रखे ।

Synopsis

Garbha sukta contains prayers for protection and health of the fetus.

Here begins the forty-second Varga.

In the first mantra the sage offers prayers for the stability and health of the fetus.

ṛiṣhiḥ tvaṣṭāa garbhakartaa viṣṇurvaa praajaapatyaḥ, **devataaḥ** liṅgoktaah, **vowels** 32, **chhandah** aarṣhy anuṣṭup, **svarah** gaandhaarah.

**1. viṣṇuryoniṁ kalpayatu tvaṣṭāa roopaāṇi piṁshatu,
aa siṁchatu prajaapatirdhaataa garbhan dadhaatu te.**

R̥ig 10:12:184:1, Atharva 5:5:25:5

viṣṇuḥ yonim kalpayatu tvaṣṭāa roopaāṇi piṁshatu,
aa siṁchatu prajaapatir dhaataa garbham dadhaatu te.

May (viṣṇuḥ) the Sustainer of living beings (kalpayatu) strengthen (yonim) woman's reproductive organs! May (tvaṣṭāa) the Sculptor of universe provide (piṁshatu) distinctive qualities to the fetus' (roopaāṇi) various organs! May (prajaapatir) the Lord of all creations (aa siṁchatu) nourishes the fetus! May (dhaataa) the Support of the universe, (dadhaatu) support (te) your (garbham) womb and fetus.

In the second mantra the sage continues the prayers for the stability and health of the fetus.

ṛiṣhiḥ tvaṣṭāa garbhakartaa viṣṇurvaa praajaapatyaḥ, **devataaḥ** liṅgoktaah, **vowels** 32, **chhandah** aarṣhy anuṣṭup, **svarah** gaandhaarah.

**2. garbhan dhehi sineevaali garbhan dhehi sarasvati,
garbhan te ashvinau devaavaa dhattaam puṣkarasrajaa.**

R̥ig 10:12:184:2, Atharva 5:5:25:3

garbham dhehi sineevaali garbham dhehi sarasvati,
garbham te ashvinau devau aa dhattaam puṣkarasrajaa.

O Woman, (sineevaali) nourisher of the household and the living image of (sarasvati) Goddess Sarasvatee! May you (dhehi) become (garbham) pregnant! May (puṣkarasrajaa) the abundant rays of light from the (devau) twin lords of the skies i.e. (ashvinau) the Sun and the Moon (aa dhattaam) nourish (te) your (garbham) fetus!

तीसरे मन्त्र में गर्भ की पूर्ण अवधी के बाद ही प्रसव होने के लिए प्रार्थना है ।

त्वष्टा गर्भकर्ता विष्णुर्वा प्राजापत्यः ऋषिः । लिङ्गोक्ता देवताः । ३१ अक्षराणि । निचृदार्ष्यनुष्टुप् छन्दः ।
गान्धारः स्वरः ।

हिरण्ययी' अरणी यं निर्मन्थतो अश्विना' ।

तं ते गर्भं हवामहे दशमे मासि सूतवे ॥३॥

ऋग् १०:१२:१८४:३

हिरण्ययी इति । अरणी इति । यम् । निःमन्थतः । अश्विना ।

तम् । ते । गर्भम् । हवामहे । दशमे । मासि । सूतवे ॥३॥

(यम्) जैसे दो (अरणी) अरणियों के (निःमन्थतः) घर्षण से (हिरण्ययी) सुनहरी अग्नि प्रकट होती है
(तम्) वैसे ही (अश्विना) सूर्य के समान पुरुष के वीर्य और चन्द्र के समान स्त्री के रज के मिलन से
गर्भ उत्पन्न होता है । (ते) तेरे उस (गर्भम्) गर्भ को (दशमे) दसवें (मासि) मास में (सूतवे) प्रसव से
बाहर आने का (हवामहे) आहवान करते हैं ।

बयालीसवा वर्ग समाप्त हुआ ।

In the third mantra the sage offers prayers for the child to be born only after the completion of the full term of pregnancy.

ṛiṣhiḥ tvaṣṭāa garbhakartaa viṣṇurvaa praaajaapatyaḥ, **devataaḥ** liṅgoktaah, **vowels** 31, **chhandah** nichṛid aarṣhy anuṣṭup, **svarah** gaandhaarah.

3. hiraṇyayee araṇee yan nirmanthato ashvinaa,

tan te garbhaṁ havaamahe dashame maasi sootave.

Ṛig 10:12:184:3

hiraṇyayee araṇee yam nirmanthataḥ ashvinaa,

tam te garbham havaamahe dashame maasi sootave.

(yam) **As two (araṇee) fire sticks when (nirmanthataḥ) rubbed together produce (hiraṇyayee) golden and radiant fire, (tam) similarly the interaction between (ashvinaa) male and female produce a fetus. We pray that (te) your (garbham) fetus attain fullness in (dashame) ten (maasi) months and (havaamahe) invite your child into this world via (sootave) labor.**

Here ends the forty-second Varga.